પ્રવચન નં. ૫૪, શ્લોક-૭૩, ગાથા-૫૦ સોમવાર, શ્રાવણ વદ ૭, તા.૦૧-૦૯-૧૯૮૦

'નિયમસાર' શ્લોક ૭૩. ૭૩મો શ્લોક છે.

शुद्धनिश्चयनयेन विमुक्तौ
संसृतावपि च नास्ति विशेषः।
एवमेव खलु तत्त्विचारे
शुद्धतत्त्वरसिकाः प्रवदन्ति।।७३।।

'**શ્લોકાર્થ :– શુદ્ધનિશ્ચયનયથી...**' પરમાર્થદૃષ્ટિથી વસ્તુસ્વભાવની ત્રિકાળ સનાતન સ્વભાવની દૃષ્ટિથી '**મુક્તિમાં તેમ જ સંસારમાં તફાવત નથી;...**' આહાહા..! સનાતન સત્ય વસ્તુ, જેમાં એક સમયની પર્યાય પણ ગૌણ છે, ત્રિકાળી વસ્તુ અખંડ આનંદ પૂર્ણ વસ્તુ, અનાદિઅનંત શુદ્ધ સત્તારૂપ એક ચીજ એ અને સંસાર અવસ્થા, બેમાં કાંઈ ફેર નથી. એની મુક્ત અવસ્થા, એ દશાની મુક્તદશા, એ વસ્તુ આ સનાતન સત્ય તત્ત્વ એક, એની મુક્તદશા અને એની સંસારદશા, બન્ને પર્યાયનયનો વિષય, વ્યવહારનયનો વિષય બન્ને સરખા છે. બેમાં કાંઈ તફાવત નથી. આહાહા..! ક્યાં નિગોદની દશા! ક્યાં સિદ્ધની દશા!

'**શુદ્ધનિશ્ચયનયથી...**' અંતરની દૃષ્ટિએ જોઈએ, વસ્તુ સ્વભાવ સહજાત્મસ્વરૂપ સહજ આત્મસ્વરૂપ ત્રિકાળ, એ દૃષ્ટિએ જોતાં, '**મુક્તિમાં તેમ જ સંસારમાં તફાવત નથી;...**' આહાહા..! '**આમ જ ખરેખર,...**' પાછું કોઈને એમ લાગે કે આ શું? કે '**આમ જ ખરેખર, તત્ત્વ વિચારતાં...**' વાસ્તવિક જ્ઞાયકતત્ત્વને વિચારતાં, જ્ઞાયકસ્વભાવ ત્રિકાળી કાયમ ચીજને વિચારતા... આહાહા..! '**(–પરમાર્થ વસ્તુસ્વરૂપનો વિચાર અથવા નિરૂપણ કરતાં),...**' નિરૂપણ તો કથન શૈલી છે. પણ વસ્તુના સ્વભાવથી જોઈએ તો, '**શુદ્ધ તત્ત્વના રસિક પુરુષો એમ કહે છે.**' શુદ્ધ તત્ત્વના રસિક. આહાહા..! દ્રવ્ય સ્વભાવના રસિક, જ્ઞાયક સ્વભાવભાવ એ ત્રિકાળ સ્વભાવભાવ, તેના રસિક પુરુષો મુક્તિ અને સંસારમાં કાંઈ ફેર કહેતા નથી. આહાહા..! લ્યો, આ ગુજરાતી આવ્યું તમારે. 'બલુભાઈ' કહે, ગુજરાતી લ્યો. આહાહા..!

ત્રિકાળી વસ્તુસ્વરૂપ જોતાં સત્, સનાતન સત્ એકરૂપ ધ્રુવ, એની દૃષ્ટિએ જોતાં મુક્ત–સિદ્ધ અવસ્થા અને સંસાર અવસ્થા, બેમાં કાંઈ ફેર નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– અવસ્થાદૃષ્ટિએ કે દ્રવ્યદૃષ્ટિએ? કઈ દૃષ્ટિએ?

ઉત્તર :– દ્રવ્યદૃષ્ટિએ. દ્રવ્યદૃષ્ટિ કહો કે નિશ્ચયનય વિષય કહો. શુદ્ધનિશ્ચયનય કહો કે દ્રવ્યદૃષ્ટિ કહો. આહાહા..! ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવની દૃષ્ટિએ જોતાં સંસાર અને મુક્તિ બન્ને પર્યાયમાં કાંઈ ફેર નથી. બન્ને વ્યવહારનયનો વિષય છે. છે ખરી, પણ વ્યવહારનયનો વિષય

છે. નિશ્ચય વિષયમાં એકરૂપ પ્રભુ, સનાતન સત્ય અણબનેલું, અણનાશ, વિનાશ નહિ થતું, ત્રિકાળ એકરૂપ રહેનારું તત્ત્વ, તેની દૃષ્ટિએ જોતાં, મુક્તિ અને સંસાર બન્ને પર્યાય છે. તેથી તે પર્યાયમાં કાંઈ ફેર દેખાતો નથી. આહાહા..! હવે આ વાત શી રીતે બેસે?

ક્યાં નિગોદનો જીવ! આહાહા..! ક્યાં એ નિગોદના જીવમાં અનંતા અનંતા જીવો બહાર નીકળવાના નથી. પણ પર્યાયદૃષ્ટિથી જોઈએ તો તે નિગોદની પર્યાય અને સિદ્ધની પર્યાય બન્ને વ્યવહારનય છે. આહાહા..! એટલે ત્રિકાળી જ્ઞાયકની દૃષ્ટિએ જોતાં, તે મુક્તિ અને સંસાર બેમાં કાંઈ ફેર નથી. બન્ને પર્યાયનયનો, વ્યવહારનયનો વિષય છે. છે ખરો. આહાહા..! આવી વાત હવે. અહીં તો એકેન્દ્રિયા, બેઇન્દ્રિયા, ત્રણેન્દ્રિયા, ચૌરેન્દ્રિયા, પંચેન્દ્રિયા.... ઇચ્છામિ પડિક્કમણામાં આવે છે ને?

વસ્તુ તરીકેની દૃષ્ટિએ જોતાં વસ્તુમાં પર્યાય છે જ નહિ. પછી સંસાર પર્યાય હો, અનંત અનંત નિગોદની પર્યાય... આહાહા..! જે હજી નિગોદના અસંખ્ય શરીર, એના એક શરીરના અનંતમેં ભાગે મુક્તિ પામ્યા અને અનંત અનંતગુણા રહી ગયા, પણ એ બધી પર્યાયનો ફેર છે. વસ્તુ તો ભગવાન સનાતન... આહાહા..! નિશ્ચયદૃષ્ટિએ વ્યવહારમાં ફેર છે. એ નિશ્ચયદૃષ્ટિમાં ફેર નથી. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

આવી દૃષ્ટિ થયા વિના પૂર્ણ સત્યનો સ્વીકાર હોઈ શકે નહિ. એક સમયની પર્યાયદૃષ્ટિ, ચાહે તો મુક્તિ છે એ પર્યાય છે, પર્યાયદૃષ્ટિ તો એક સમય છે. અને આ ત્રિકાળ ચીજ છે. એ ત્રિકાળ ચીજની અપેક્ષાએ એક સમયની મુક્ત પર્યાય કે એક સમયની સંસાર પર્યાય, બન્ને એક સમય જ છે. બન્ને વ્યવહારનય છે. કેમ કે એક પછી એક છે એ. અને વસ્તુ તો સનાતન અનાદિઅનંત એકરૂપ છે.

એ દૃષ્ટિએ જોતાં '**આમ જ ખરેખર,...**' પાછું આ પાઠમાં છે ને? '**एवमेव**' '**આમ જ ખરેખર, તત્ત્વ વિચારતાં...**' તત્ત્વવસ્તુ ભગવાન પૂર્ણાનંદ, એનો વિચાર કરતાં '**(–પરમાર્થ વસ્તુસ્વરૂપનો વિચાર અથવા...**' એનું જ્ઞાન કરતાં. નિરૂપણ એટલે કથન છે. '**શુદ્ધતત્ત્વના રસિક પુરુષો કહે છે.**' આહાહા..! '**શુદ્ધ તત્ત્વના રસિક...**' આહાહા..! જેમાં પર્યાયનું રસિકપણું પણ નથી. રાગનું રસિકપણું તો નથી, નિમિત્તનું રસિકપણું તો નથી, સંયોગી ચીજ ભગવાન સંયોગે છે એની વાત પણ અહીં તો નિશ્ચય... આહાહા..! એમ પરમાર્થે બંધ અને મોક્ષ બે નથી. બંધ અને મોક્ષ જ જેમાં નથી. આહાહા..! બંધ અને મોક્ષ તો પર્યાય છે.

હવે ૫૦મી ગાથા.

ગાથા-૫૦

पुव्वुत्तसयलभावा परदव्वं परसहावमिदि हेयं।
सगदव्वमुवादेयं अंतरतच्चं हवे अप्पा।।५०।।

पूर्वोक्तसकलभावाः परद्रव्यं परस्वभावा इति हेयाः।
स्वकद्रव्यमुपादेयं अन्तस्तत्त्वं भवेदात्मा।।५०।।

हेयोपादेयत्यागोपादानलक्षणकथनमिद्म।

ये केचिद् विभावगुणपर्यायास्ते पूर्वं व्यवहारनयादेशादुपादेयत्वेनोक्ताः शुद्धनिश्चयनयबलेन हेया भवन्ति। कुतः ? परस्वभावत्वात्, अत एव परद्रव्यं भवति। सकलविभावगुणपर्यायनिर्मुक्तं शुद्धान्तस्तत्त्वस्वरूपं स्वद्रव्यमुपादेयम्। अस्य खलु सहजज्ञानसहजदर्शनसहजचारित्र-सहजपरमवीतरागसुखात्मकस्य शुद्धान्तस्तत्त्वस्वरूपस्याधारः सहजपरमपारिणामिकभाव-लक्षणकारणसमयसार इति।

तथा चोक्तं श्रीमदमृतचन्द्रसूरिभिः-

(शार्दूलविक्रीडित)

``सिद्धान्तोऽयमुदात्तचित्तचरितैर्मोक्षार्थिभिः सेव्यतां
शुद्धं चिन्मयमेकमेव परमं ज्योतिः सदैवास्म्यहम्।
एते ये तु समुल्लसन्ति विविधा भावाः पृथग्लक्षणा-
स्तेणहं नास्मि यतोऽत्र ते मम परद्रव्यं समग्रा अपि।।''

પૂર્વોક્ત ભાવો પર-દરવ પરભાવ, તેથી હેય છે;
આત્મા જ છે આદેય, અંતઃતત્ત્વરૂપ નિજદ્રવ્ય જે. ૫૦.

અન્વયાર્થ :– [पूर्वोक्तसकलभावाः] પૂર્વોક્ત સર્વ ભાવો [परस्वभावाः] પરસ્વભાવો છે, [परद्रव्यम्] પરદ્રવ્ય છે, [इति] તેથી [हेयाः] હેય છે; [अन्तस्तत्त्वं] અંતઃતત્ત્વ [स्वकद्रव्यम्] એવું સ્વદ્રવ્ય– [आत्मा] આત્મા [उपादेयम्] ઉપાદેય [भवेत्] છે.

ટીકા :– આ, હેય-ઉપાદેય અથવા ત્યાગ-ગ્રહણના સ્વરૂપનું કથન છે.

જે કોઈ વિભાવગુણપર્યાયો છે તેઓ પૂર્વે (૪૯મી ગાથામાં) વ્યવહારનયના કથન દ્વારા ઉપાદેયપણે કહેવામાં આવ્યા હતા પરંતુ શુદ્ધનિશ્ચયનયના બળે (શુદ્ધનિશ્ચયનયે) તેઓ હેય છે. શા કારણથી? કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે, અને તેથી જ પરદ્રવ્ય છે. સર્વ વિભાવગુણપર્યાયોથી રહિત શુદ્ધ-અંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ સ્વદ્રવ્ય ઉપાદેય છે. ખરેખર સહજજ્ઞાન-સહજદર્શન-સહજચારિત્ર-સહજપરમવીતરાગસુખાત્મક શુદ્ધઅંતઃતત્ત્વસ્વરૂપ આ સ્વદ્રવ્યનો આધાર સહજપરમપારિણામિકભાવલક્ષણ (– સહજ પરમ પારિણામિક ભાવ જેનું લક્ષણ છે એવો) કારણસમયસાર છે.

એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૧૮૫મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :–

"[શ્લોકાર્થ :—] જેમના ચિત્તનું ચરિત્ર ઉદાત્ત (–ઉદાર, ઉચ્ચ, ઉજ્જ્વળ) છે એવા મોક્ષાર્થીઓ આ સિદ્ધાંતનું સેવન કરો કે— 'હું તો શુદ્ધ ચૈતન્યમય એક પરમ જ્યોતિ જ સદાય છું; અને આ જે ભિન્ન લક્ષણવાળા વિવિધ પ્રકારના ભાવો પ્રગટ થાય છે તે હું નથી, કારણ કે તે બધાય મને પરદ્રવ્ય છે.' "

ગાથા–૫૦ ઉપર પ્રવચન

पुव्वुत्तसयलभावा परदव्वं परसहावमिदि हेयं।
सगदव्वमुवादेयं अंतरतच्चं हवे अप्पा।।५०।।

પૂર્વોક્ત ભાવો પર-દરવ પરભાવ, તેથી હેય છે;
આત્મા જ છે આદેય, અંતઃતત્ત્વરૂપ નિજદ્રવ્ય જે. ૫૦.

આહાહા..! ૫૦મી ગાથા જરી આકરી છે, સખત છે. અહીં તો ક્ષાયિકભાવને પણ વ્યવહારનયના વિષયમાં લઈ લીધો છે. પંચમ પારિણામિકભાવ જે જ્ઞાયકભાવ, એની અપેક્ષાએ ઉદયભાવ અને ક્ષાયિકભાવ બન્ને વ્યવહારનયનો વિષય છે. અહીં નિશ્ચયમાં એ આવતું નથી. આહાહા..! આવું ઝીણું હવે, માંડ સમજાય. પથરામાં અને રૂપિયામાં આખો દિ' ગુંચાતો હોય. આહાહા..!

એક રીતે કહીએ તો એક જ પ્રભુ એક કોર આત્મા, અને એક બાજુ વિકલ્પ અને પર્યાય, એ બધું લોકમાં પરમાં જાય છે. આહાહા..! એકરૂપ સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એની

દૃષ્ટિમાં તો એની પર્યાયમાં, બેમાં ફેર નથી. તો રાગ–પ્રશસ્ત રાગ અને અપ્રશસ્ત રાગમાં ફેર છે એવું કાંઈ છે નહિ. આહાહા..!

'ટીકા :– આ, હેય-ઉપાદેય...' છોડવા યોગ્ય અને આદરવા યોગ્ય **'અથવા ત્યાગ-ગ્રહણના સ્વરૂપનું કથન છે.'** આહાહા..! **'જે કોઈ વિભાવગુણપર્યાયો છે...'** એ ચાર ભાવ. ઉદયભાવ–નારકાદિ, ક્ષયોપશમભાવ–મતિજ્ઞાનાદિ, કેવળજ્ઞાન—ક્ષાયિકભાવ આદિ, સમકિત–ક્ષયોપશમ આદિ. આહાહા..! એ **'જે કોઈ વિભાવગુણપર્યાયો...'** એ બધા વિભાવગુણપર્યાય છે. આહાહા..! ત્રિકાળી સહજ સનાતન સત્ય, જેમાં કાંઈ ઘાલમેલ નથી, જેમાં કાંઈ ઉપજવું અને વિણસવું કાંઈ નથી. આહાહા..! એવી જે સ્થિતિમાં, જે કોઈ વિભાવગુણપર્યાયો છે... આહાહા..! ચાર ભાવ–ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકભાવ, એ **'(૪૯મી ગાથામાં) વ્યવહારનયના કથન દ્વારા ઉપાદેયપણે કહેવામાં આવ્યા હતા...'** જાણવા માટે ઉપાદેય કહેવામાં આવ્યા હતા. કારણ કે એ છે. છે એ જાણવાલાયક છે, આદરવાલાયક નથી. આહાહા..!

'પરંતુ...' એ ૪૯મી ગાથામાં ઉપાદેયપણે કહેવામાં આવ્યા હતા. **'પરંતુ શુદ્ધનિશ્ચયનયના બળે...'** આહાહા..! અંતરદૃષ્ટિના બળે ધ્રુવ સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા શાશ્વત ટંકોત્કીર્ણ, એવો જે ભગવાન ત્રિકાળી એકરૂપ સ્વભાવ, એની દૃષ્ટિએ વ્યવહારનયના કથન દ્વારા ઉપાદેય કહેવામાં આવ્યા હતા. **'પરંતુ શુદ્ધનિશ્ચયનયના બળે તેઓ હેય છે.'** બધા આહાહા..! એ ચારે ભાવો હેય છે. અહીં તો હજી શુભરાગને હેય માનવો કઠણ પડી જાય છે. દયા, દાન, વ્રત, મહાવ્રત, ભગવાનની ભક્તિ, પૂજા, નામસ્મરણ, ગુણસ્મરણ એ રાગને હેય માનવો કઠણ પડી જાય છે. આહાહા..!

અહીં તો કહે છે, પૂર્વે જે ચાર ભાવ કહ્યા હતા... આહાહા..! ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિકભાવ, એના ભેદ પણ કહ્યા હતા ને? આહાહા..! એ બધા **'શુદ્ધનિશ્ચયનયના બળે તેઓ હેય છે.'** એકલા જ્ઞાયકભાવના અવલંબનમાં ચારે ભાવનું અવલંબન નથી, માટે તે અપેક્ષાએ તે હેય છે. ચારે ભાવનો આશ્રય કરવાલાયક નથી. આહાહા..! શુભરાગ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજાના ભાવ હોય, હોય છે, પણ આદરવાલાયક નથી. જ્યારે એ ભાવ આદરવાલાયક નથી... આહાહા..! તો એથી ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિક તો નિર્મળ છે. આ તો મલિન છે. નિર્મળને જ્યારે હેય કહ્યા, પછી મલિન તો હેય ક્યાંય રહી ગયા. આહાહા..!

નિર્મળ જ્ઞાયક કેવળજ્ઞાન પર્યાય, અનંત ચતુષ્ટય પ્રગટ થયા, એ પર્યાય પણ ત્રિકાળ નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિએ હેય છે. આહાહા..! અહીં તો હજી વ્યવહાર દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિને હેય માનવા, એને કઠણ પડે છે. અને હેય માને એને મિથ્યાત્વી માને છે. આહાહા..! અહીં તો ત્રિકાળી સનાતન વસ્તુ, એકરૂપ રહેનાર ચૈતન્યસ્વભાવ, એની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો એ શુદ્ધ અને અશુદ્ધ બે ભાવ હેય છે, છોડવાયોગ્ય છે, છાંડવાયોગ્ય છે. આહાહા..! અહીં

તો હજી શુભરાગ છાંડવાયોગ્ય છે (એમ કહે) ત્યાં એને આકરું પડે છે. આહાહા..! 'ચંદુભાઈ' ગયા? આવ્યા નથી? ઠીક નહિ હોય. આહાહા..!

આ ૫૦મી ગાથા બહુ ઊંચી છે. અર્ધ સૈકો. આહાહા..! ૫૦. ભગવાનઆત્મા એક જ સમયમાં પરિપૂર્ણ પ્રભુ પડ્યો છે. પરિપૂર્ણ આનંદ, પરિપૂર્ણ જ્ઞાન, પરિપૂર્ણ સ્વચ્છતા, પરિપૂર્ણ શુદ્ધતા, પરિપૂર્ણ શાંતિ, ઉપશમ રસાદિ પરિપૂર્ણથી ભર્યો પડ્યો છે. એ ત્રિકાળી સ્વભાવની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો બંધ અને મોક્ષની બન્ને પર્યાય તે હેય છે. આહાહા..! કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પણ હેય છે. આહાહા..! કેમ કે સાધકને એ છે નહિ, અને છે નહિ એનું લક્ષ કરવા જશે તો રાગ થશે. આકરો વિષય છે ભાઈ આજ. મોટી તકરાર, ઝઘડો આ થાય છે ને? નિમિત્તથી થાય છે... નિમિત્તથી થાય છે. નિમિત્તથી ન થાય એમ માને એ મિથ્યાદૃષ્ટિ એકાંતી છે. એમ કહે છે. અરે..! જગત! આહાહા..!

અહીં તો કહે છે, કે નિમિત્ત તો એક કોર રહ્યું, બંધ અને મોક્ષ એ નિમિત્ત છે, નિમિત્તથી છે એમ તો છે જ નહિ. આત્મામાં બંધ અને મોક્ષ નિમિત્તથી છે એમ તો છે નહિ, પોતાની યોગ્યતાથી બંધ અને મોક્ષ છે. આહાહા..! એને પણ અહીંયા ત્રિકાળની દૃષ્ટિએ અંતર્મુખ દૃષ્ટિ કરવામાં એ મદદગાર નથી. એનો આશ્રય લેવા યોગ્ય નથી. માટે એ ચારે ભાવ હેય છે. આહાહા..! ગજબ વાત છે. એ પાછી વાત કરે કે, એ 'સોનગઢ'વાળા જ કહે છે. પણ આ ક્યાં 'સોનગઢ'નું સૂત્ર છે. આ 'નિયમસાર' 'સોનગઢ'નું સૂત્ર છે? 'કુંદકુંદાચાર્ય' કહે છે કે મેં તો મારા માટે બનાવ્યું છે. બીજા શાસ્ત્રોની પ્રરૂપણા કરી છે પણ આ તો મેં મારા માટે બનાવ્યું છે. આહાહા..!

એ 'કુંદકુંદાચાર્ય' એમ કહે છે, પંચમઆરાના પ્રાણી, પંચમઆરાના સાધુ, પંચમઆરાના શ્રોતાને એમ કહે છે... આહાહા..! ગજબ છે! આઠ વર્ષની બાલિકા હોય કે કરોડ પૂર્વના આયુષ્યવાળો આદમી હોય... આહાહા..! ૩૩ સાગરની સ્થિતિવાળો દેવ હોય કે અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિવાળો નિગોદનો જીવ હોય... આહાહા..! બધા પર્યાય છે, ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવની અપેક્ષાએ એ બધા હેય છે, છોડવાયોગ્ય છે, લક્ષ કરવા યોગ્ય નથી, આશ્રય કરવા યોગ્ય નથી, સન્મુખ થવા યોગ્ય નથી... આહાહા..! શરણ કરવા યોગ્ય નથી, એને ઉત્તમ માનવા લાયક નથી. આહાહા..! આવી વાત છે.

'શુદ્ધનિશ્ચયનયના બળે...' ચારે ભાવો... આહાહા..! જ્ઞાનીને ઉદયભાવ હોય છે, રાગ હોય છે. જ્યાં સુધી વીતરાગ ન થાય ત્યાં સુધી રાગ અને દુઃખ હોય છે, પણ એ હેય છે. આહાહા..! રાગ, શુભરાગ... આહાહા..! એ પણ હેય છે-છાંડવાયોગ્ય છે. અરે..! પંચમઆરાના પ્રાણી અલ્પ પુણ્ય લઈને આવ્યા, ભગવાન મહાવિદેહમાં બિરાજે, ત્યાં જન્મ મૂકીને અહીં જન્મ્યા. આહાહા..! એને પરમાત્માની વાણી એમ કહે છે... આહાહા..! પ્રભુ! તું અંદરમાં એકરૂપ વસ્તુ છો. તારી વર્તમાન પર્યાય, અવસ્થા ત્રિકાળી ઉપર જાય એ અપેક્ષાએ

તે જ એક આદરણીય છે.

જે પર્યાય એના ઉપર જાય તેના ઉપર (–તે પર્યાય ઉપર) લક્ષ કરવા જેવું નથી એમ કહે છે. આહાહા..! શું કહ્યું સમજાણું? જે પર્યાય અવસ્થા અંતરમાં ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ ઉપર જાય, તે પર્યાય પણ હેય છે. આહાહા..! પર્યાય સ્વદ્રવ્યનો આશ્રય કરે પણ એ પર્યાય હેય છે. એ પર્યાયનો વિષય જે ત્રિકાળ છે... આહાહા..! અખંડાનંદ પ્રભુ! સનાતન વજ્ર, જ્ઞાનવજ્ર, જ્ઞાનનો હીરલો એવો ચૈતન્યપ્રભુ ભગવાન, એની દૃષ્ટિમાં એની દૃષ્ટિ પણ હેય છે. આહાહા..! ગજબ વાત છે. તે દિ' આ બધું ક્યાં હતું? વર્ષીતપ કર્યો હતો ને? તે દિ' આ વાત ક્યાં હતી? કાને પડી'તી? સાંભળી હતી? આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– આખા ભરતમાં ક્યાં હતી?

ઉત્તર :– બહુ આકરી વાત, બાપા! આકરી એટલે અપૂર્વ. આહાહા..!

પૂર્ણાનંદનો નાથ એકસ્વરૂપે બિરાજમાન, એને અનેકપણાનો આરોપ ન દેવો. આહાહા..! ત્રિકાળી ભગવાનને સાદિ અનંત અને અનાદિ સાંત. સંસાર અનાદિ સાંત, મોક્ષ સાદિ અનંત... આહાહા..! એ ત્રિકાળી સનાતનમાં આ બેનો અભાવ છે. માટે ત્રિકાળી સનાતનની અપેક્ષાએ બન્ને હેય છે. આહાહા..! એનો વિસ્તાર તો આ છે. બહુ ટૂંકુ કરી નાખ્યું. આહાહા..! સંસાર અનાદિ સાંત પર્યાય તરીકે, મોક્ષ સાદિ અનંત શુદ્ધ (પર્યાય) તરીકે, પણ એ બધી પર્યાય છે. એની મુદત એક સમયની છે. ભલે રહે સાદિ અનંત પણ એની મુદત એક સમયની છે. બંધ અને મોક્ષ એક સમયની અવસ્થા છે. બંધની અવસ્થા એક સમય, એનો અભાવ કરીને બીજે સમયે જે પર્યાય થાય એ એક સમયની મુદ્દતવાળી છે. આહાહા..! શું કહ્યું?

ભગવાનઆત્મામાં રાગનો બંધ જે અજ્ઞાન અનાદિ, એ એક સમયની (પર્યાય છે). એક 'ક' બોલે એમાં અસંખ્ય સમય જાય, એમાં એક સમયની સ્થિતિ છે. અને રૂપાંતર થાય, બંધ અભાવ થઈને મોક્ષ થાય, એની પણ એક સમયની સ્થિતિ છે. આહાહા..! તો એ ભલે સાદિઅનંત રહે અને સંસાર ભલે અનાદિ સાંત થઈ ગયો, પણ બન્ને વસ્તુની ચીજમાં નથી. આહાહા..! આવું ક્યાં 'મુંબઈ'માં સાંભળવા મળે? આખો દિ' ધૂળ અને પૈસા. 'મુંબઈ'માં શું દેશમાં પણ સાંભળવું મુશ્કેલ છે ને? બાપા! લોકો કેટલો વિરોધ કરે છે. નિમિત્તથી થાય, નિમિત્તથી ન માને એ એકાંત મિથ્યાદૃષ્ટિ છે, એવું કહે છે. આહા..! બાપુ! પર્યાય વિનાનું કોઈ દ્રવ્ય કોઈ કાળે હોય? ત્રણકાળમાં પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય હોય? ત્યારે એ પર્યાય બીજો કરે એ આવ્યું ક્યાંથી? આહાહા..!

અહીં તો એ પર્યાયને પણ ઉડાવી દે છે. પરથી પર્યાય થઈ નથી, પોતાથી થઈ છે. રાગમાં અટકવાની બંધપર્યાય અને કેવળજ્ઞાન થવાની મોક્ષપર્યાય, એ એક સમયમાં આંતરો પડી જાય છે. એક સમયમાં બંધ અને બીજે સમયે મોક્ષ. આહાહા..! પણ એ બન્ને એક સમયની સ્થિતિવાળા છે. આહાહા..! ત્રિકાળની સ્થિતિની અપેક્ષાએ તે હેય અને છોડવાલાયક

છે. આહાહા..!

'પરંતુ શુદ્ધનિશ્ચયનયના બળે તેઓ હેય છે. શા કારણથી?' હવે કારણ આપે છે. હેય છે એ શા કારણથી? **'કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે,...'** આહાહા..! ગજબ ગાથા છે. કેવળજ્ઞાન એ પરસ્વભાવ છે, ત્રિકાળ સ્વભાવ નથી. આહાહા..! રાગ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ તો વિકાર પરસ્વભાવ છે જ. આહાહા..! 'દેવીલાલજી'! આવી વાત છે. આકરી વાત. આચાર્ય મહારાજ કહે છે, મેં તો મારા માટે બનાવ્યું છે. તું સાંભળ અને તને બેસે તો બેસાડ. અનાદર કરીશ નહિ. સત્ય આવું મોઘું છે એમ અનાદર કરીશ નહિ, બાપુ! ભાઈ! તારો નાથ ભગવાન એવડો છે, કે જેની કિંમત આગળ એક સમયની પર્યાયની કિંમત છે નહિ. આહાહા..! ત્રિકાળી ધ્રુવની કિંમત આગળ, કેવળજ્ઞાનની એક સમયની પર્યાયની પણ કિંમત નથી. આહાહા..!

અહીં વાંધો ઉઠે. ગુરુની ભક્તિ આદરવા લાયક નથી? ભક્તિ કરવા જેવી નથી? ભગવાન! સાંભળને, બાપુ! ભક્તિનો ભાવ આવે, હોય છે. પણ એ છોડવાયોગ્ય છે, એ આશ્રય કરવા લાયક નથી. આહાહા..! શુભભાવ હોય છે... આહાહા..! પણ એ દુઃખરૂપ છે. અને તેનો અભાવ થઈને આનંદરૂપ દશા થાય, દ્રવ્યસ્વભાવનો જે આનંદ છે, એ શુદ્ધભાવ (સુખરૂપ છે.) આહાહા..! ચાહે તો તીર્થંકરગોત્ર બાંધવાનો શુભભાવ (હોય પણ) એ દુઃખરૂપ છે. કેમ કે પ્રભુ આનંદસ્વરૂપ છે. ભગવાનઆત્મા તો અનાદિઅનંત, અનાદિઅનંત અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ છે. એક સમય પણ દુઃખ અને આકુળતા જેનામાં નથી. આહાહા..! અને સંસારની આકુળતા અને સમયાંતર થઈને નિરાકુળતા પ્રગટ થાય, પણ એ પણ પર્યાય છે. આહાહા..!

ત્રિકાળી નિરાકુળ આનંદની આગળ નવી પ્રગટેલી અનાકુળતા પર્યાય, એ પણ હેય છે. **'શા કારણથી? કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે,...'** આહાહા..! ગજબ વાત છે. લોકો તો 'સોનગઢ'ને નામે કહે, કે વ્યવહાર ઉડાવે છે, વ્યવહારથી લાભ થાય એમ કહેતા નથી. એકલી નિશ્ચયની વાત જ કરે છે. કહે બિચારા, બેઠું એમ કહે, જે બેઠું હોય એ આત્મા. જે અભિપ્રાય બેઠો હોય એ તો આત્મા એવો થઈ ગયો હોય. પર્યાયમાં આત્મા જ એવો થયો હોય એનું કરવું શું ત્યારે હવે? આહાહા..!

અહીં તો કહે છે, કે જેવો રાગની એકતાનો ભાવ પરભાવ, પરસ્વભાવ (છે) એમ મુક્તિનો સ્વભાવ પરસ્વભાવ (છે). આહાહા..! ગજબ વાત છે, પ્રભુ! કાને પડવું મુશ્કેલ પડે. આહાહા..! સમયાંતર ફક્ત છે. વસ્તુ તો ત્રિકાળ છે. સનાતન (વસ્તુ છે) એમાં ઉપજવું કે વિણસવું છે જ નહિ. હવે ઉત્પાદ-વ્યય જે છે, ઉત્પાદ થયો મોક્ષનો, વ્યય થયો બંધનો, એ પણ સમયની સ્થિતિ છે. આહાહા..! ભલે બીજે સમયે મોક્ષ રહે, પણ મુદત તો એક સમયની જ છે. આહાહા..! એને ત્રિકાળી મુક્તસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા... મુક્તસ્વરૂપ કહેવું એ પણ જાણે કાંઈ કોઈની બંધ અપેક્ષા હતી એટલે છૂટયો અને મુક્ત થયો એમ પણ

નથી. એ તો ત્રિકાળી મુક્તસ્વરૂપ જ છે. આહાહા..! આકરું લાગે. અજાણ્યા માણસને પહેલું વહેલું સાંભળતો હોય એને તો એવું લાગે કે આ તે જૈનધર્મ છે! આ તે જૈનધર્મ આવો હશે! આવો અન્યધર્મ કાઢ્યો ક્યાંથી? કહો, શેઠ! આહાહા..!

પર્યાય છે, બંધ છે, મોક્ષ છે, પણ એક સમયની મુદતવાળા છે. બન્ને એક સમયની મુદતવાળા છે. આહાહા..! કેવળજ્ઞાન પણ એક સમયે રહીને બીજે સમયે બીજું થઈ જાય છે. અને ભગવાન જે અંદર છે એ તો એકરૂપ ત્રિકાળી અનાદિઅનંત રહે છે. આહાહા..! સનાતન ટંકોત્કીર્ણ વસ્તુ. આહાહા..! ટાંકણાથી જેમ કોરીને વસ્તુ એકાકાર કાઢી હોય, એવા એકાકાર ત્રિકાળી ચિદાનંદ સ્વરૂપ ભગવાન, એને આદિ અને અંત નથી, ઉત્પન્ન અને વ્યય નથી. ઉત્પાદ અને વ્યયનો જેમાં અભાવ છે. આહાહા..!

આમ ત્રણેને સત્ કહેવા. ઉત્પાદવ્યયધ્રુવયુક્તં સત્. ત્રણે સત્ છે. આહાહા..! 'તત્ત્વાર્થસૂત્ર'માં ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રુવ ત્રણે સત્. પણ એ ઉત્પાદ-વ્યય એક એક સમયનું સત્ છે. ઉત્પાદનું અને વ્યયનું એક સમયનું સત્ છે. અને પ્રભુ છે એ અનાદિનું સત્ છે. આહાહા..! અરે..રે..! આ કેમ બેસે? આ દુનિયાની ગડમથલ. આહાહા..! આખો દિ' બાયડી, છોકરા, ધંધો અને વેપાર, એમાં આ વાત. આહાહા..! પ્રભુ કહે છે, તારામાં મુક્તિ પણ નથી. આહાહા..!

એની દૃષ્ટિ કર. આહાહા..! કેમ કે મુક્તિની અવસ્થા પણ એક સમયની છે. બીજે સમયે બીજી પર્યાય થાય છે. ત્રીજે સમયે ત્રીજી પર્યાય થાય છે. એ ઉત્પાદનો એક જ સમય છે. વ્યયનો પણ એક જ સમય છે. આહાહા..! ભલે સત્ હો. આહાહા..! ત્રિકાળી સનાતન સત્ એકલો જ્ઞાયકભાવ, જેમાં ઓછાવત્તાપણું નથી, જેમાં ઉત્પાદ-વ્યય નથી, જેમાં હીણપ અને અધિકતા એ બે નથી... આહાહા..! જેમાં એકરૂપતા ત્રિકાળ છે. આહાહા..! ૫૦મી ગાથાએ ગજબ કર્યો છે! આહાહા..! (શ્રોતા :- આપે પણ ગજબ કર્યો છે.)

પ્રભુ! તું કોણ છો? આહાહા..! પ્રભુ! તારે ક્યાં દૃષ્ટિ દેવાની છે? જે સનાતન રહે ત્યાં દેવાની છે? કે બદલે છે તેમાં દૃષ્ટિ દેવાની છે? આહાહા..! બદલે એ તો પલટીને વ્યય થઈ જશે. અને તે વ્યય પણ પારિણામિકમાં-ધ્રુવમાં જશે. આહાહા..! ત્યાં દૃષ્ટિને છોડી દે. આહાહા..! ઉત્પાદવ્યયની દૃષ્ટિને છોડી દે. આહાહા..! છે ત્રણે સત્. આ એક સત્ ઉપર દૃષ્ટિ કર. ધ્રુવ ઉપર દૃષ્ટિ. દૃષ્ટિ કરનાર ઉત્પાદવ્યય છે. દૃષ્ટિ કરનાર જેને હેય માને છે તે છે. આહાહા..! જે હેય કહે છે, હેય તે કોણ કહે છે? પર્યાય હેય માને છે કે કોઈ અધ્ધરથી માને છે? આહાહા..! પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય તો ત્રણકાળમાં કોઈ દિ' હોય નહિ. પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય હોય તો એ ગધેડાના શીંગડા જેવું થયું. જેમ ગધેડાને શીંગડા હોય નહિ, એમ એ પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય હોય નહિ. આહાહા..!

અહીં કહે છે, પર્યાય ભલે હોય. આહાહા..! ત્રણે કાળમાં કોઈ સમયમાં પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય હોય નહિ. છતાં તે એક સમયની પર્યાયની કિંમત નથી. ભલે તે એક સમયમાં પર્યાયમાં

રૂપાંતર થઈ જાય. ક્યાં બંધનો ભાવ અને ક્યાં મોક્ષનો ભાવ! આહાહા..! એક સમયમાં રૂપાંતર. જે ત્રણકાળ, ત્રણલોકને જાણે. અને બંધની પર્યાય તો આ રાગ જાણવાલાયક છે એ પણ ખબર નથી. એ રૂપાંતર થઈને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય. આહાહા..! એ પણ અહીંયા ત્રિકાળ એકરૂપ રહેનાર, પ્રભુ! એના આશ્રયમાં એ પણ હેય છે. આકરું લાગે, બાપુ! શું થાય? ઘણાં તો એમ કહે કે આ 'સોનગઢ'વાળાએ ઘરનું કાઢ્યું. ઘરનો ધર્મ કાઢ્યો. આહાહા..! નવો કાઢ્યો. અમે ચાલીએ છીએ, પરંપરા ચાલે છે. અમારી પરંપરા ચાલે છે આ કરવું, દાન કરવું, આમ કરવું. એનાથી આ તો બીજી જાત જ કાઢી. અરે..! પ્રભુ! તારા સ્વરૂપમાં જ એ છે, પ્રભુ! પ્રરૂપણામાં તો છે જ, કથનશૈલીમાં તો છે જ, શાસ્ત્રમાં તો છે જ, પણ તારામાં છે. આહાહા..!

જેવડો એ કહેવાય છે... આહાહા..! એક સમયમાં એ ત્રિકાળી વર્તમાન છે. ભલે ભવિષ્યમાં રહે. સનાતન એકરૂપ. આહાહા..! એને જાણનારી પર્યાય છે. જાણનારો ધ્રુવ નથી. એ પર્યાય જાણનારી છે. આહાહા..! અરે..! મોક્ષની પર્યાય પણ કેવળજ્ઞાન, જે દ્રવ્યને જાણનારી છે, ત્રણકાળને જાણનારી છે... આહાહા..! એ પર્યાય જેણે દ્રવ્યનો આશ્રય કર્યો છે અને પર્યાય પ્રગટ થઈ છે, એ પણ હેય છે. આહાહા..! ગજબ વાત છે, પ્રભુ! આવી વાત ક્યાંય મળવી મુશ્કેલ પડે. કઠણ વાત છે. સાંભળવી મુશ્કેલ પડે. લોકો કાંઈના કાંઈ રસ્તે ચડી ગયા છે. આહાહા..! એ 'સોનગઢ'ને તો તિરસ્કાર... તિરસ્કાર... તિરસ્કાર. એ તો એકાંત મિથ્યાત્વી છે, એકાંત મિથ્યાત્વી છે. આહાહા..! અરે..! પ્રભુ! તારી એ માન્યતા પણ એક સમયની છે, પ્રભુ! એ તારી ઉંધી માન્યતા પણ એક સમયની છે. એ એક સમયને પલટતા વાર નહિ લાગે. ત્રિકાળીનો નાથ અંદર બિરાજે છે, પ્રભુ! એનો આશ્રય લેતા એક સમયની પર્યાય મિથ્યાત્વ નહિ રહી શકે. આહાહા..! ગજબ ગાથા છે. ૫૦મી ગાથામાં ત્રણ બોલ લેશે.

એક તો હેય કહ્યું. '**કારણ કે તેઓ પરસ્વભાવો છે,...**' બે વાત. એક તો હેય કહ્યું. મોક્ષ અને બંધ પર્યાય બન્નેને હેય કહી. કારણ? હેયનું કારણ કે એ પરસ્વભાવ છે. એ ત્રિકાળી સ્વભાવ નથી. આહાહા..! એ સનાતન સત્ય છે, જેને કાંઈ પલટવું નથી, ઉપજવું નથી, બદલવું નથી એવું એ સત્ય (છે). આહાહા..! એ સત્યની અપેક્ષાએ એ કેવળજ્ઞાનાદિ ભાવ પરસ્વભાવ છે. હેય તો કહ્યું, પણ હેયનું કારણ કોણ? કારણ શું? કે પરસ્વભાવ છે. આહાહા..! અરે..! પ્રભુ! કેવળજ્ઞાન પરસ્વભાવ!? ગજબ વાત, ભાઈ! હજી તો વિકારને પરસ્વભાવ માનવો એમાં વાંધા પડે. વિકાર પરસ્વભાવ? વિકાર તો સ્વસ્વભાવ થઈ જશે. એ તો પરને નિમિત્તે વિકાર થાય છે. એ વિકાર પરને નિમિત્ત ન થાય તો સ્વભાવ થઈ જશે. અહીં કહે છે પરના નિમિત્ત વિના થાય એ એનો વિભાવસ્વભાવ પોતાનો છે. આહાહા..! એ બંધ પોતાનો છે. આહાહા..! બંધની પર્યાયની મુદ્દત એક સમયની છે, પ્રભુ! આહાહા..!

ભલે સમયાંતર થતા થતા અનંતકાળ ગયો, પણ મુદત તો એક સમયની છે. અનાદિ છે પણ એની મુદ્દત એક સમયની છે. અને ગુંલાટ ખાય છે જ્યારે, દ્રવ્યની દૃષ્ટિ કરે છે ત્યારે મુક્તિ પણ એક સમયની છે. માટે તે મુક્તિની પર્યાય, જે પર્યાય દ્રવ્યનો આશ્રય કરે છે, એ પર્યાય પણ હેય છે, પરસ્વભાવ છે. આહાહા..! પરસ્વભાવ, સ્વસ્વભાવનો આશ્રય કરે છે. હેય છે એ સ્વનો આશ્રય કરે છે. આહાહા..! આવી વાત છે. આકરું લાગે, પ્રભુ! શું થાય?

અહીં તો કહ્યું ને માથે? '**शुद्धतत्त्वरसिकाः प्रवदन्ति**' શુદ્ધતત્ત્વના રસિકો તો આમ જ કહે છે. આવી ગયું ને માથે? '**શુદ્ધ તત્ત્વના રસિક પુરુષો કહે છે.**' આહાહા..! અનાદિ કાળથી પ્રભુ! રાગ ને, દ્વેષ ને અજ્ઞાનમાં (કાઢ્યો) પણ તેની મુદત તો એક સમયની છે. એ સમય-સમય કરતા અનંતકાળ ગયો, અને રૂપાંતર થતા પણ પ્રભુ એક જ સમય છે, મોક્ષ પણ એક જ સમય રહે છે, દ્રવ્ય ત્રિકાળ રહે છે. આહાહા..! મોક્ષની પર્યાય એક સમય રહે છે. બીજે સમયે બીજી. એ નહિ.. એ નહિ.. એવી... એ નહિ., એવી.. એવી ખરી પણ એ નહિ. આહાહા..! આવી ચીજ છે. શેઠિયા ગયા? છે? છે? આ સાંભળવા જેવું છે, શેઠિયા! આહાહા..!

બે કારણ કહ્યા. એક સ્વદ્રવ્યના આશ્રયની અપેક્ષાએ બધા ચારે ભાવો હેય છે. હેય છે એનું કારણ? કે એનું કારણ પરસ્વભાવ છે. આહાહા..! બીજી વાત. પરસ્વભાવ છે '**અને તેથી જ...**' આહાહા..! ગજબ વાત છે. '**તેઓ પરસ્વભાવ છે, અને તેથી જ પરદ્રવ્ય છે.**' આહાહા..! ગજબ વાત છે. સાંભળવી કઠણ પડે. પ્રભુ! તારું સ્વરૂપ એવું છે, ભાઈ! અનાદિ અનંત સનાતન ચૈતન્યનો હીરલો, અનંતગુણના રત્નથી ભરેલો સનાતન નિત્ય ધ્રુવ છે, એની દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ ચાર ભાવ પણ હેય છે. કારણ કે એ પરસ્વભાવ છે. આહાહા..! કેવળજ્ઞાન પરસ્વભાવ છે, ત્રિકાળી સ્વસ્વભાવ છે. એની અપેક્ષાએ ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ, એ તો ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ છે. અને દ્રવ્ય છે એ તો સનાતન સત્ય છે. આહાહા..! આવી વાત છે, 'હીરાભાઈ'! આહાહા..!

૫૦મી ગાથા. 'કુંદકુંદાચાર્ય' પોતે, પોતે લખ્યું છે ને? '**पुव्वुपरदव्वं परसहावमिदि हेयं**' આ તો અર્થકાર, ટીકાકાર કરે છે. પોતે કહે છે. મેં મારે માટે બનાવ્યું છે, પ્રભુ! મારી દૃષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર પડી છે, એથી હું એમ કહું છું, કે બંધ અને મોક્ષની પર્યાય હેય છે અને તેનું કારણ એમ કહું છું કે એ પરસ્વભાવ છે અને તેથી જ તે પરદ્રવ્ય છે. આહાહા..! પરની સાથે સંબંધ નથી. પોતાની જ પર્યાયની વાત છે. બંધ અને મોક્ષની પર્યાય, પોતાની પર્યાયની વાત છે. પણ એ પરદ્રવ્ય છે. આહાહા..! કેમ? જેમ પરદ્રવ્યમાંથી આનંદની નવી નિર્મળ પર્યાય આવતી નથી, તેમ પર્યાય મોક્ષની પર્યાય હોય, તોપણ એમાંથી આનંદની નવી પર્યાય પર્યાયમાંથી આવતી નથી. આહાહા..! ગજબ વાત છે. ભાગ્યવાનને કાને પડે

એવું છે. આહાહા..!

રાગ તો દુઃખદાયક છે, એ તો સંસાર છે, એ તો એક સમયની અવસ્થા પલટી શકે છે. પણ પલટીને મોક્ષ થાય એ સમયની અવસ્થા પણ એક સમયની જ છે. કેમ? કે ત્રિકાળીની અપેક્ષાએ એક સમયની છે, તેથી ત્રિકાળીની અપેક્ષાએ હેય છે, તેથી ત્રિકાળીના સ્વભાવની અપેક્ષાએ પરસ્વભાવ છે. અને તેથી જ.. હેયને કારણે પરસ્વભાવ છે **'તેથી જ પરદ્રવ્ય છે.'** આહાહા..! પોતાની કેવળજ્ઞાન પર્યાય, સિદ્ધપર્યાય, અનંત ચતુષ્ટય બહાર પ્રગટેલા. શક્તિમાં જે અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ અને વીર્ય હતું, એ પર્યાયમાં અનંત ચતુષ્ટય પ્રગટ થયા. છતાં કહે છે કે એ તો પરદ્રવ્ય છે. કેમ કે એમાંથી નવી પર્યાય આવતી નથી. જેમ પરદ્રવ્યમાંથી આનંદની નવી પર્યાય આવતી નથી. એમ આ પર્યાયમાંથી નવી આનંદની પર્યાય આવતી નથી. આનંદની પર્યાય ભગવાન ત્રિકાળ ત્રિલોકના નાથમાંથી આવે છે. આહાહા..! જેમાંથી અનંત આનંદની પર્યાય આવે તેને અમે સ્વદ્રવ્ય કહીએ છીએ. આહાહા..! અને જે પર્યાયમાંથી નવી આનંદની પર્યાય ન આવે, તેને અમે સ્વદ્રવ્યની અપેક્ષાએ પરદ્રવ્ય કહીએ છીએ. ગજબ વાત છે. આહાહા..! **'તેથી જ પરદ્રવ્ય છે.'** આહાહા..! હવે વિશેષ આવશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)